

PÕLLUMAJANDUSE AJALOOST

EESTI PÕLLUMAJANDUSNÄITUSED – 125

M. Karelson

Esimesed Eesti põllumeeste seltsid korraldavad näitusi

Suurpõllumeeste organisatsioonid korraldasid Balti kubermangude esimese põllumajanduse kesknäituse 1865. aastal Riias. Järgmised toimusid vastavalt 1871., 1880. ja 1899. aastal.

Esimeste Eesti põllumeeste seltsidena registreeriti Tartu Eesti Põllumeeste Selts ja Pärnu Eesti Põllumeeste Selts 1870. aastal ning Viljandi Eesti Põllumeeste Selts 1871. aastal, Tallinna Eesti Põllumeeste Selts alles 1888. aastal.

Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi taotlust tema tegevuse algaastatel Tartus põllumajandusnäituse korraldamiseks võimorganid ei rahuldanud. Keeldumist põhjendati asjaoluga, et Tartus korraldab näitusi Liivimaa Üldkasulik ja Ökonoomiline Sotsietet.

Tulenevalt olukorrast pidas Tartu Eesti Põllumeeste Selts oma esimesed põllumajandusnäitused Otepääl (Nuustakul) 1876. ja 1877. aastal. Järgmised Põltsamaal (1878; 1879), Mustvees (1880; 1882), Rõngus (1884; 1885) ja Nõos (1886). C. R. Jakobsoni eestvõtmisel korraldas Pärnu Eesti Põllumeeste Selts esimese näituse 1877. aastal Pärnus.

Esimesel Eesti põllumeeste seltsi näitusel Nuustakul oli esitatud 29 hobust, 21 lehma, 7 lammast ja 6 siga ning põllukultuure ja käsitöid. Anti 24 auhinda. Näitust külastas 1400 vaatajat.

Tartu Eesti Põllumeeste Selts sai 1887. aastal loa Tartus põllumajandusnäituse korraldada. Sellel näitusel oli esitatud 37 hobust, 3 pulli, 4 lehma, põllutöömasinaid ja -riistu, meeste ja naiste käsitöid (114 nimetust), võid, tärklisi, seepi, viljaseemneid jm. Näitust külastas kolme päeva kestel 2500 inimest.

Siiupeale kujunesid Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi näitused oodatud üritusteks mitte ainult talurahvale, vaid samuti linnaelanikele. Demonstreeriti talurahva saavutusi taime- ja loomakasvatuses, eriti veisekasvatuses. Näidati põllutööriistu ja -masinaid ning põllumajandusasadusi ja käsitöid. Näituse väljapanekud paigutati nende kuuluvuse kohaselt vastavatesse osakondadesse (10–15). Suurenes näituse külastajate arv, näiteks oli neid 1911. aastal 29 421.

Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi esimene põllumajandusnäitus peeti 1891. aastal. Seltsi 25. tegevusaastal (1913) peeti 15. näitus, mida külastas 60 615 inimest.

Põllumajandusnäituste korraldamine muutus XIX ja XX sajandi vahetusel tavakohaseks kõigis suuremates Eesti põllumeeste seltsides. Nii peeti 1899. ja 1900. aastal näitusi peale Tartu ja Tallinna veel Viljandis, Võrus, Põltsamaal, Väike-Maarjas, Viru-Jaagupis, Vändras, Hallistes, Viru-Nigulas, Amblas, Võnnus jm.

Iseseisvuse eelsed Eesti põllumeeste näitused nendel peetud õpetlike eriala-ettekannetega (loengutega) kujunesid põllumeeste (talurahva) õppepäevadeks. Rohkearvulise osavõtu/külastajate poolest olid näitusepäevad ka rahvuslikeks pidupäevadeks.

Põllumajandusnäitused Eesti Vabariigis (...1940)

Eesti põllumeeste seltside tsaariaegsete põllumajandusnäituste korraldamise traditsiooni jätkati Eesti Vabariigis.

Põllumajandusnäitused olid kahte liiki. Esiteks – suurnäitused Tallinnas ja Tartus, teiseks – kohalikud näitused maakonnalinnades ja suuremates maakeskustes/asulates.

Suurnäitustele toodi väljapanekuid ka kaugematest piirkondadest üle riigi. Näitus vajab suurt maa-ala, kus väljapanekud olid paigutatud vastavatesse osakondadesse. Suurnäitusele tulid vaatajad ka kaugelt. Raudteevalitsus võimaldas näitusele sõiduks soodushinnaga ronge/vaguneid.

Kohalikud näitused olid väiksemad nii väljapanekute kui külastajate arvu poolest. Väljapanekud olid kitsamast piirkonnast, need andsid läbilõike kohalikest (maakonna, kihelkonna) põllumajandusoludest.

Põllumajandusnäituste põhikorraldajateks olid kohalikud põllumeeste seltsid. Abistajateks loomade ja lindude tõuseltsid, kohalike jaoskondade konsulendid ja loomaarstid ning ka talumehed ise, kooliõpetajad jt.

Näitusest ülevaatliku meeldiva mulje saamiseks varustati väljapanekud selgelt loetavate siltide ja seletavate tekstidega.

Loomi esitleti vaatajatele selleks kohandatud väljakul. Tagatud oli vaatajate turvalisus. Kasutati võimaluse korral valjuhääldajaid, üldiselt ruupereid.

Näiteks 1938. aastal peeti põllumajandusnäitus tavakohaselt Tallinnas ja Tartus, kestusega vastavalt 2 ja 3 päeva. Kohalikke näitusi peeti 12, nendest 4 maakonnakeskustes (Paide, Pärnu, Viljandi, Petseri). Nende kestus oli 2 päeva.

Tallinnas ja Tartus peetud näitused andsid suure arvu külastajate tõttu korraldajatele rahalise ülejäägi järgmiste näituste ettevalmistamiseks. Väiksemad kohalikud näitused üldiselt ei suutnud sissetulekutega kulutusi katta. Ka siis saadi abi käesoleva aja mõistes sponsoritelt.

Põllumajandusnäitused ei olnud ainult talurahva õpetamiseks ja eeskuju andmise kohaks, vaid nad olid ka suurele rahvahulgale pidulikaks sündmuseks.

Järgnevalt kirjeldame lühidalt Tallinna ja Tartu 1939. aasta põllumajandusnäitust.

Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi 50-aastase eksisteerimise ajal (asut. 1888) peeti 26.–28. augustini 1939. aastal seltsi 32. näitus. Näitus toimus vabariigi peaministri asetäitja põllutööminister A. Tupitsa patronaazi all.

Näituse väljapanekutele pinna laiendamiseks oli juurde ehitatud mitu paviljoni. Loomakasvatuse osakonnas sellel näitusel veiseid ei olnud. Küll aga oli rohkearvuliselt sigu, lambaid, kodujäneseid, sulgloomi, koeri. Hobuste esitamiseks oli korraldatud erinäitus, mida käsitleme eraldi.

Näitusel olid väljapanekud koos diagrammide, tabelite ja selgitavate tekstidega järgmistest valdkondadest: põllumajanduse olukord ja -tulemused, sookultuur ja rohumaad, seemne- ja sordiviljade kasvatuse, aianduse ja mesinduse, taimekaitse, mineraalväetised ning muidugi põllu-, rohumaa- ja aianduskultuurid/viljad.

Rohkesti oli välja toodud ajakohaseid põllutööriistu ja masinaid oma maa vabrikutelt (ETK, as. Franz Krull jt.) ja välismaa tehastelt (Rootsi, NSVL, Saksamaa).

Uudistooteid ja -seadmeid esitasid P.K. “Võiekспорт” ja ühing “Lihaekспорт”. Tähelepanu äratasid “Reti” raadioaparaadid ja “Volta” elektritarbed, “Orto” keemiatooted.

Eesti Maanaiste Keskseks oli organiseerinud oma allorganisatsioonidelt käsitööde ja kodumajanduse tarvete väljapanekud. Maanoorte organisatsioonidelt võis näha nende töid ja saada teada nende tegevusest.

Näitusel oli 1144 väljapanekut. Auhindamise komisjonid hindasid väljapanekuid diplomite, rahaliste ja esemeliste autasudega.

Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi 1939. aasta põllumajandusnäitust käis vaatamas kolmel päeval üle 70 000 külastaja.

Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi põllumajandusnäitus 2.–3. septembrini 1939. aastal toimus erilises olukorras, sest 1. septembril oli alanud Teine maailmasõda.

Näitus, nagu alati, toimus seltsi oma näituseväljakul (Näituse tänavalt üle raudtee). Olemasolevatele paviljonidele oli veel üks juurde ehitatud.

Tartu näitusele omaselt toodi väljapanekuid ka vabariigi kaugematest piirkondadest üle Eesti.

Teiste loomade kõrval oli silmapaistvalt esindatud veisekasvatuse osakond. Olid eesti punast ja hollandi-friisi tõugu loomad, rõhuasetusega piimatoodangu suurendamise suunas. Loomi esitati vaatajatele.

Korraldatud oli maakondlik (Tartumaa) piimatootjate vaheline võivõistlus parimate võivalmistajate selgitamiseks.

Tartu Ülikooli Raadi põllumajanduse katsejaamadelt olid väljapanekud esitatud ja kujundatud teaduse tasemel. Peeti ka erialaseid loenguid. Taimekasvatuse väljapanekuid oli esitanud Jõgeva Sordiaretuse ja Katseinstituut, Tooma Sookatsejaam, Luunja sordiseemnekasvatuse mõis, muidugi talud.

Väljapanekute rohke oli põllutööriistade ja -masinate osakond. Uue osana oli avatud maakodude osakond, kus oli esitatud maanaiste seltside ja naiskodukaitse jaoskondade huvipakkuvaid väljapanekuid. Maanoorte organisatsioonid andsid ülevaate oma tegevusest. Oma tooteid esitasid mitmed Tartu ettevõtted. Auhindamise komisjonid jagasid diplomeid ja autasusid/preemiaid.

Tartu põllumajandusnäitusele tuli külastajaid ka kaugemalt. Kümne huvirongi ja erirongiga saabus 13 000 inimest. Näituse külastajaid oli üle 50 000.

Tartu näituse päevadel oli ka veel silmapaistvaid sündmusi linnas ja maakonnas. Külaliseks oli vabariigi president K. Päts. Tema külastuskohad maakonnas olid Torma, Jõgeva mõis ja linn, Lohusuu, Kuremaa Seakasvatuse Katsejaam, Mäksa.

Presidendil oli kohtumine Tartu linna ja maakonna juhtivtöötajatega. Ta võttis osa Tartu Kaitseliidu hoonele (Riia mäel) nurgakivi panekust ja külastas näitust. President esines kõigil kohtumistel sõnavõtuga. Programmivälise pikema sõnavõtuga esines K. Päts põllumajandusnäitusel, milles ta rõhutas: “Meie seisame praegu ühe väga raske ajajärgu lävel. On teade tulnud, mis praegu mulle edasi anti sõjavägede ülemjuhataja poolt, et Inglismaa on end kuulutanud Saksaga sõjajalal seisvaks ja Prantsusmaa tuleb kaasa.” 1. septembril alustas Saksamaa sõda Poolaga.

Hobuste erinäitus

Põllutöökoda korraldas esimese hobuste erinäituse 1939. aastal üheaegselt Tallinna Eesti Põllumeeste näitusega. Tallinna laululava esisele alale oli kujundatud 200-meetrine ring hobuste esitamisplatsiks. Külastajad/vaatajad olid laululava astmetel ja tihedas sõõris ringi ääres.

Hobuseid oli näitusel 184, valitud tõuseliste poolt. Nendest 30 olid eesti, 95 tori ja 44 ardenni hobused. Näiteks oli ardennidest 9 sugutätku, 18 sugumära, 12 sälgu ja 5 varssa. Ka esitas Eesti Ratsahobuste Aretamise Tõuselts 15 hobust, need olid riigikaitsele vajalikud ratsahobused.

Hobuste erinäituse ülesandeks oli anda hobuste väljatoojatele ja näituse külastajatele teadmisi ning uut ergutust ja hoogu, et viia hobusekasvatust ja -pidamist selle tasemeni, mis aitab tõsta meie muldade viljakust. Niisiis lähtudes põllumajandusest.

Hobuseid auhinnati, nende omanikele/pidajatele anti rahalist autasu. President K. Pätsi kaks tori tõugu hobust hinnati esimese auhinnaga. Kõrgelt hinnati kunstliku seemendusega järglasi andnud tätku Halis.

Näituse juhtmõtteks oli: "Hobune on sinu sõber!"

Suguhobuse esimene oksjon

Suguhobuse esimene oksjon korraldati 28. augustil 1939. aastal koos hobuste erinäitusega. Oksjoniga taheti suguhobuste kaubandusse tuua uus vorm, et oksjonile pääseks tunnustatud ja asjatundjate poolt hinnatud ning terved suguloomad. Ostja saab kindlustuse, et ostetav tõu/suguloom väärrib oma nimetust ja ka sellele vastavat hinda. Oksjonile esitamiseks oli registreeritud 3 eesti tõugu, 21 tori tõugu ja 4 ardenni tõugu hobust.

Kurdeti, et tavaliselt ei viida head hobust laadale ja taludes näeb hobuseid üksikult, puudub vajalik ülevaade ja võrdlemise võimalus.

Oksjoni jaoks oli koostatud üksikasjalik kord, mille järgi toimus suguhobuste müük ja millised tingimused olid kohustuslikud nii müüjale kui ostjale. Edaspidiselt loodeti suguhobuste oksjonite laienemist.

Esimene karja erinäitus

Põllutöökoja nõuandev organ Veiste Tõuaretuse Komitee tegi ettepaneku korraldada 1938. aastal Eestis esimene karja erinäitus. Näitus toimus 30. ja 31. juulil Järva-Jaanis. Näituse ettevalmistamine ja läbiviimine lasus Põllutöökoja mitme allüksuse ja veiste tõuseliste töötajatel. Abistajateks Järva-Jaani Põllumeeste Selts ja teised kohalikud organisatsioonid.

Erinäituse eesmärgiks oli karjapidajate suurema huvi äratamine parema karja soetamise/aretamise ja kasvatamise vastu. Näituse ülesanne oli Järvamaa (põhiliselt) veiste aretustöö tippsaavutuste tutvustamine ja esiletõstmine. Seepärast peeti kohaseks pidada karja erinäitus Eesti intensiivsema veisekasvatamise piirkonnas – Järvamaal Järva-Jaanis.

Näitusel esitati kõik eelregistreeritud veised, kokku 229. Nendest oli hollandi-friisi tõugu 116 veist – 56 lehma, 23 pulli ja 37 mullikat; eesti punast tõugu 91 veist – 56 lehma; eesti maakarjast 22 veist – 17 lehma ja 5 pulli.

Näitusel eksponeeritud lehmade laktatsioonide keskmised toodangunäitajad olid järgmised: hollandi-friisi tõug – 5210 kg piima, 4,0% rasva ja 208 kg võirasva; eesti punane tõug – 5000 kg, 4,23% ja 212 kg; eesti maakari – 3875 kg, 4,25 % ja 165 kg.

Näitusele oli toodud veiseid 84 majapidamisest. Hindamisel sai I auhinna 177 ja II auhinna 52 veist. Loomade omanikele/pidajatele anti auhindadeks välja 4665 krooni ühes vastavate diplomitega.

Põllutöökoja juhatuse esimees A. Jürima, lähtudes veiste aretustasemest üldiselt ja piimatoodangust, lausub oma kõnes: "Loodame, et järgmine inimpõlvkond jõuab juba mõnede saavutusteni. Seda on võimalik saavutada, kui töötatakse sihikindlalt. Enne selle probleemi lahendamist peame aga kaotama seni vähetootvad soo-, karja- ja heinamaad."

Näituse aupatrooniks oli peaministri asetäitja põllutööminister A. Tupits.

Karja erinäitusel oli väljapanekutena vaatamiseks karjalauda mitmesuguseid tarbeid, seejuures oli näitusplatsile ehitatud puhaslauda lühikest tüüpi lehmasemed. Esmakordselt Eestis demonstreeriti näitusel elektrikarjust ja elektrifitseeriti karjakopliaed. Ka sai tutvuda piksekaitsetega ning mitmete heinateo ja silo valmistamise vahenditega, samuti karjakontrolli tarvete, tabelite ja diagrammidega.

Järva-Jaanis peetud karja erinäitust külastas kahel päeval 12 000 inimest. Osa nendest tuli kaugemalt ekskursioonidena – Saaremaalt, Alutaguselt, Valgamaalt ja mujalt. Näituse korraldajad järeldasid, et karjahuvilisi ei lahuta enam kaugused ning taolisi näitusi on vajalik korraldada seal, kus on veiste aretamises rohkem edasi jõutud.

Esimene tõuveiste oksjon

Järva-Jaanis esimese karja erinäituse lõpul korraldati Eestis esmakordselt tõuveiste oksjon. Müüdi kümekond veist. Kõrgemat hinda maksti ühe eesti punase tõu noorpulli eest – 700 krooni. Selgus, et meie karjapidajad ei olnud veel harjunud avalike tõuveiste oksjonitega, eelistati osta-müüa omavaheliste kokkulepetega. Oksjonite korraldamise põhjendamise vajadus laiemalt selgitamist.

Järva-Jaani karja erinäituse ja tõuveiste oksjoni päevadel korraldasid Järva maanoored mitmeid töövõistlusi, nagu veiste välimiku hindamine, veiste puhastamine, kartulikooremine. Ka korraldati noorte kõnevõistlus. Üritused lõppesid Järva-Jaani Põllumeeste Seltsi poolt korraldatud suure rahvapeoga.

Noorkarjanäitused

Noorkarjanäituste ülesandeks oli propageerida tõukarja soetamist ja juhtida tähelepanu noorkarja kasvatamisel esinevatele vigadele. Näitusi korraldati Veiste Tõuaretuse Komitee eestvõtmisel.

Põllutöökoda ei pidanud näituste kohta kehtivaid seadusi ja määrusi kohasteks noorkarjanäitustele. Oli kavatsus senised noorkarjanäitused kujundada ümber “noorkarjavaatlusteks”, millised siis ei alluks näituste seadustele. Neid oleks korraldatud siis koos kohalike põllumajanduslike päevade, lõikuspidude ja muude sündmustega, mitte enam koos põllumajandusnäitustega.

1938. aastal korraldati noorkarjanäitusi 31 kohas, esitati 784 veist. Hollandi-friisi tõugu eksponeeriti 7 kohas (172 looma), eesti punast tõugu 18 kohas (493 looma) ja eesti maakarja 6 kohas (119 looma). Nendel näitustel anti noorkarja omanikele/kasvatajatele vastavad auhinnad ja diplomid ning 5673 krooni.